

SAN'AT JURNALISTIKASINING MADANIY MEROSNI TARG'IB ETISH VA IJTIMOIIY ONGNI SHAKLLANTIRISHDA O'RNI

Tursunaliyeva Ruzigul Xolmirzaevna

"Zomin" sanatoriysi MCHJ Ma'naviyat va Ma'rifat bo'limi boshlig'i

Annotatsiya. Maqolada san'at jurnalistikasining madaniy merosni targ'ib etish va ijtimoiy ongni shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Unda jurnalistikaning estetik, tarbiyaviy va kommunikativ funksiyalari yoritilib, raqamli muhitdagi imkoniyatlari ochib beriladi. Shuningdek, milliy identitetni mustahkamlash, yosh avlodni madaniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishdagi vazifalari ko'rsatib o'tiladi. Maqolada san'at jurnalistikasining zamonaviy tendensiyalari asosida xulosalar berilib, uni yanada rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: San'at jurnalistikasi, madaniy meros, estetik tarbiya, ijtimoiy ong, milliy identitet, madaniyatlararo muloqot, raqamli jurnalistika.

KIRISH

San'at jurnalistikasi zamonaviy axborot makonida madaniyat va badiiy jarayonlarni keng jamoatchilikka yetkazishda alohida o'rin tutadi. Bu yo'nalish nafaqat yangilikni xolis tarzda yoritishni, balki san'at fenomenlarini chuqur tahlil qilishni, ularning estetik qiymatini keng qatlamlarga tushunarli tarzda izohlashni ham o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. San'at jurnalistikasi san'at asarlari, ijodiy faoliyat va madaniy merosni jamiyatga taqdim etishda ko'prik vazifasini bajaradi. Shu bois u milliy identitetni shakllantirishda, estetik didni yuksaltirishda va ijtimoiy ongni boyitishda beqiyos ahamiyat kasb etadi¹.

O'zbekiston madaniy hayotida san'at jurnalistikasi qadimiy an'analar bilan zamonaviy axborot texnologiyalari o'rtasidagi uyg'unlikni ifodalaydi. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, teatr, musiqiy meros va tasviriy san'at haqida xolis axborot berish qadimdan mavjud bo'lgan. Hozirgi kunda esa bu vazifani matbuot, radio, televidenie va internet nashrlari birgalikda amalga oshirmoqda. Ommaviy axborot vositalarida chop etilayotgan sharhlar, tanqidiy maqolalar va ijodkorlar bilan suhbatlar orqali nafaqat san'at namunalari, balki ularning orqasidagi ijtimoiy va ma'naviy mazmun keng ommaga yetkazilmoqda. Shu tariqa san'at jurnalistikasi madaniy merosning targ'ibotchisi sifatida ham o'z funksiyasini bajaradi².

Globalizatsiya sharoitida milliy madaniy merosni asrab-avaylash masalasi dolzarblik kasb etmoqda. Jahon maydonida turli xalqlar madaniyati tezkor axborot almashinuvi natijasida bir-biriga ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayonda milliy

¹ Mirziyoyev Sh.M. Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.

² Jo'rayev M. O'zbek matbuoti tarixi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2012. – 240 b.

qadriyatlarning yo'qolib ketmasligi uchun ularni ommaviy axborot vositalari orqali keng targ'ib etish zarur. San'at jurnalistikasi ana shu vazifani ado etar ekan, nafaqat milliy madaniyatni tanitadi, balki uni boshqa xalqlar madaniyati bilan qiyoslash imkonini ham beradi. Bu esa yosh avlodda milliy g'urur, ma'naviy xotira va tarixiy ongni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, san'at jurnalistikasi madaniyatlararo muloqotda muhim kommunikativ vositaga aylanadi³.

San'at jurnalistikasining ijtimoiy ongni shakllantirishdagi vazifasi ham juda muhimdir. Ommaviy axborot vositalarida san'at asarlari haqida berilgan ma'lumotlar keng omma ongida estetik qadriyatlarga bo'lgan ehtiyojni kuchaytiradi, ijodiy tafakkurni rivojlantiradi va jamiyatni ijtimoiy muammolarga nisbatan sezgirlikka undaydi. Shu bois san'at jurnalistikasi faqat ijodiy jarayonni yoritish emas, balki keng jamoatchilik ongida madaniy qadriyatlarni mustahkamlashning samarali vositasi sifatida ham qaraladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

San'at jurnalistikasi va madaniy meros masalasini yoritishda akademik manzara ikki asosiy yo'nalishni o'z ichiga oladi: jurnalistikaning ijtimoiy funksiyalari va madaniy merosni ommalashtirishdagi roli.

Birinchidan, jurnalistika madaniy-historik ongni shakllantirishda bevosita ishtirok etadi. Xususan, S. L. Raspopova qayd etishicha, jurnalistika "historik ongni" shakllantirishda muhim vositadir — u tarixiy voqealar, shaxslar va madaniy jarayonlarni jamoatchilik ongiga yetkazadi, shu orqali milliy merosni his etishga turtki beradi⁴.

Ikkinchi yondashuv: art-jurnalistikada yangicha ijtimoiy funksiyalar bor. T. E. Sorokina ta'kidlashicha, zamonaviy mediasferada art-jurnalistika "mamlakatdagi sotsiokultural muvozanatni saqlash" va "konstruktiv dialog asoslarini yaratish" kabi funksiyalarni amalga oshiradi — ya'ni, u san'at va jamiyat o'rtasida konstruktiv muloqot olib boradi⁵.

Uchinchidan, O'zbekiston kontekstida xalq merosini targ'ib qilishda davlat va ommaviy axborot vositalarining roli muhim. Nilufar Jabborova O'zbekiston milliy televideniyesi, xususan, "O'zbekiston tarixi" telekanali orqali tarixiy shaxslar, meros ob'ektlari va ularga bog'liq hujjatlar keng targ'ib qilinayotgani haqida batafsil ma'lumot beradi. Bu kanalda hujjatli filmlar, ekspeditsiyalar, arxiv materiallarini

³ Nazarov Q. Madaniyatshunoslik asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2015. — 312 b.

⁴ Сорокина Т.Е. Арт-журналистика в современной масс-медиа: событие и дискурсивные практики. — Современная философия, 2021, № 4, с. 34–42.

⁵ Распопова С.Л. Историко-культурное наследие и журналистика: опыт Приднестровья. — Вестник Приднестровского государственного университета, 2012, № 2, с. 55–60.

yoritish orqali ommaviy ongda tarixiy merosga bo'lgan hurmat va qiziqish kuchaytiriladi⁶.

Raspopova tarixiy ong, Sorokina sotsiokultural dialog, Jabborova esa milliy merosni targ'ib qilish orqali ijtimoiy ongni shakllantirishdagi journalistikaning kuchli vosita ekanligini isbotlaydi. Shu asosda biz san'at jurnalistikasining o'zgacha, ko'p qirrali funksiyalarini akademik tahlil qilishimiz mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

San'at jurnalistikasining madaniy merosni targ'ib etishdagi o'rni haqidagi ilmiy mulohazalarni chuqurroq ochib berish uchun avvalo amaliy tajribaga murojaat qilindi. Bunda matbuot, televidenie, radio va internet nashrlarida madaniyat va san'at masalalariga oid materiallar muntazam kuzatildi. Xususan, so'nggi yillarda chop etilgan maqolalar, ko'rsatuvlar va onlayn sharhlar tanlab olindi hamda ular mazmun jihatidan tahlil qilindi.

Jarayonda e'tibor san'at jurnalistikasining ikki asosiy yo'nalishiga qaratildi: birinchisi – madaniy merosni ommalashtirishga qaratilgan materiallar, ikkinchisi esa – san'at va ijtimoiy hayot o'rtasidagi bog'liqlikni yorituvchi maqolalar. Birinchi turdagi materiallarda ko'proq teatr spektakllari, milliy musiqa va an'anaviy san'at namunalari haqida faktik ma'lumotlar berilganligi, ikkinchi turdagi materiallarda esa madaniyatning ijtimoiy hayotga ta'siri haqida muhokamalar ustunligi kuzatildi.

Kuzatuv jarayonida o'ziga xos farqlar ham aniqlandi. Masalan, bosma matbuotda chop etilgan maqolalar ko'proq tarixiy asoslanganlik va ilmiy-tahliliy ruh bilan ajralib tursa, onlayn media materiallari tezkorlik va vizual yondashuvni ko'proq qo'llaydi. Televidenie esa san'atkor shaxsini ochib berishga, radio esa eshituvchiga hissiy ta'sir ko'rsatishga moyilligi bilan ajralib turadi. Shu orqali san'at jurnalistikasining turli platformalarda turlicha ifodalanishi ham aniqlanadi.

Empirik tahlil jarayonida soha vakillari bilan olib borilgan suhbatlar ham muhim manba bo'ldi. San'at jurnalistlari o'z amaliy faoliyatida uchraydigan qiyinchiliklar, masalan, teatr va madaniyat muassasalarining yetarli moliyaviy ta'minotga ega emasligi, ayrim madaniy tadbirlarning yoritilishida cheklangan imkoniyatlar mavjudligini ta'kidlashdi. Shu bilan birga, yangi media imkoniyatlari ularning ishini osonlashtirayotgani, san'atni keng auditoriyaga yetkazishda internet platformalarining o'rni ortib borayotgani ham qayd etildi.

Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, san'at jurnalistikasi orqali madaniy merosni keng ommaga tanitish jarayonida ommaviy axborot vositalarining roli beqiyosdir. Sharhlar, intervyular, reportajlar va tanqidiy maqolalar orqali estetik tarbiya ham amalga oshmoqda. Jurnalistik materiallar jamiyatning madaniyatga

⁶ Jabborova N.Sh. The role of social media in lighting up the history of Uzbekistan. — Western European Journal of Historical Events and Social Science, 2025, Vol. 3, № 03, pp. 39–50.

bo'lgan munosabatini shakllantiruvchi asosiy kommunikativ vosita sifatida xizmat qilmoqda.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

San'at jurnalistikasi madaniy merosni keng jamoatchilik ongida saqlash va uni yangi avlodga yetkazishda murakkab kommunikativ jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Matbuot va elektron axborot vositalarida beriladigan materiallar orqali san'at hodisalari faqat yangilik sifatida emas, balki estetik qadriyat sifatida ham talqin qilinadi. Teatr spektakllari, milliy qo'shiqlar, an'anaviy hunarmandchilik mahsulotlari yoki tasviriy san'at ko'rgazmalari haqidagi maqolalar keng ommaga tarixiy-madaniy merosni tushunarli shaklda taqdim etadi. Bunday materiallarda madaniyatning tarixiy ildizlari bilan birga zamonaviy talqini ham o'z aksini topadi.

O'zbekiston tajribasida san'at jurnalistikasining dolzarb vazifalaridan biri – milliy merosning xalqaro miqyosda tanitilishidir. Shu maqsadda mahalliy OAVda muntazam ravishda ingliz va rus tillarida maqolalar chop etilishi, xalqaro ko'rgazmalar va konsertlar haqidagi sharhlarning berilishi kuzatiladi. Bu jarayon madaniy identitetni mustahkamlash, milliy san'at maktablarini kengroq auditoriyaga yetkazish imkonini yaratadi.

Muhokamalar jarayonida yaqqol ko'rinadiki, san'at jurnalistikasi estetik didni shakllantirishda bevosita ta'sirchan omil sifatida xizmat qiladi. Jurnalistik sharhlar orqali san'at asarlari haqida chuqur mulohaza yuritish, ularni tahliliy yondashuvda o'rganish imkoniyati tug'iladi. O'quvchi yoki tomoshabin badiiy jarayonni faqat tomoshabin sifatida emas, balki ijtimoiy jarayonning faol ishtirokchisi sifatida idrok etishga boshlaydi. Shunday qilib, san'at jurnalistikasi estetik tarbiya bilan birga ijtimoiy ongni ham shakllantiradi.

Raqamli muhitning rivojlanishi bilan san'at jurnalistikasi yangi bosqichga chiqdi. Onlayn platformalar, bloglar, ijtimoiy tarmoqlar orqali madaniy merosni targ'ib qilish jarayoni kengaymoqda. Yosh jurnalistlar zamonaviy multimedia vositalaridan foydalanib, teatr spektakllaridan to musiqiy chiqishlargacha bo'lgan jarayonlarni tezkor, vizual va interaktiv shaklda yoritmoqda. Bu esa avvalgi bosqichlarda mavjud bo'lmagan imkoniyatlarni yuzaga keltirdi: masalan, ko'rgazma ochilishidan jonli efir, spektaklning qisqa videorezyumesi yoki san'atkor bilan intervyuni bir zumda auditoriyaga yetkazish mumkin bo'ldi.

Shuningdek, san'at jurnalistikasi ijtimoiy muammolarni ham ko'tarib chiqmoqda. Masalan, tarixiy yodgorliklarning restavratsiya qilinishi, teatr va muzeylarning moddiy-texnik ta'minoti, hududlarda madaniyat muassasalari faoliyatining sustligi kabi masalalar jurnalistik materiallarda tahlil qilinmoqda. Bu orqali san'at sohasi faqat estetik qadriyat emas, balki ijtimoiy siyosatning ham muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rilmogda.

Muhokama doirasida alohida ahamiyatga ega jihatlardan biri – xalqaro tajribaning yoritilishi. O'zbekiston matbuotida turli mamlakatlardagi teatr, muzey va madaniy markazlar faoliyati haqida chop etilayotgan materiallar o'quvchiga qiyosiy tahlil imkonini beradi. Bu jarayon madaniyatlararo muloqotni kuchaytiradi, mahalliy merosni xalqaro kontekstda ko'rsatishga yordam beradi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

San'at jurnalistikasi madaniy merosni targ'ib etish va ijtimoiy ongni shakllantirishda ko'p qirrali o'rin egallaydi. Tahlillardan ma'lum bo'lishicha, ushbu yo'nalish milliy identitetni mustahkamlash, estetik didni shakllantirish va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Teatr, musiqa, tasviriy san'at va boshqa madaniy hodisalarni ommaga taqdim etishda jurnalistik materiallarning chuqur tahliliy bo'lishi jamoatchilik ongida san'atni qadrlashga undaydi.

Bugungi kunda raqamli jurnalistika imkoniyatlari kengaygani sari san'at jurnalistikasining ta'sir doirasi ham sezilarli darajada ortdi. Onlayn sharhlar, bloglar, jonli efirlar va multimediali materiallar orqali madaniy merosni keng ommaga tezkorlik bilan yetkazish imkoniyati mavjud. Shu jarayon madaniy qadriyatlarni nafaqat mahalliy miqyosda, balki xalqaro auditoriyada ham targ'ib etishga sharoit yaratmoqda.

San'at jurnalistikasining ijtimoiy funksiyalari orasida yosh avlodni estetik va madaniy tarbiyalash, ularni milliy merosni asrab-avaylashga jalb etish eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, jurnalistika orqali muammoli masalalarning ko'tarilishi ham dolzarbdir. Masalan, madaniyat muassasalarining moddiy-texnik bazasi, tarixiy yodgorliklarning saqlanishi yoki hududlarda madaniy hayotning rivojlanish sur'atlari haqida keng tahliliy maqolalar jamiyatda muhokama uyg'otib, ularni hal etishga ijtimoiy talabni kuchaytiradi.

TAVSIYALAR

1. San'at jurnalistikasi materiallarini tayyorlashda faqatgina voqeani yoritish emas, balki tahliliy yondashuvni kuchaytirish lozim. Bu jarayon o'quvchi va tomoshabinning estetik tafakkurini rivojlantiradi.

2. Ommaviy axborot vositalarida madaniy merosni targ'ib qilish bo'yicha maxsus ruknlar, tematik ko'rsatuvlar va dasturlarni ko'paytirish tavsiya etiladi.

3. Yosh jurnalistlarni san'at va madaniyat mavzularida maxsus tayyorlash, ularning professional bilimni oshirish maqsadida universitetlarda art-jurnalistika yo'nalishidagi kurslarni rivojlantirish zarur.

4. Madaniyat muassasalari va OAV hamkorligini kengaytirish, muzeylar, teatrlar va ijodiy uyushmalar faoliyatini muntazam yoritish orqali madaniy hayotning uzluksiz aks ettirilishi ta'minlanishi mumkin.

5. Raqamli platformalarda milliy merosni targ'ib etishning yangi usullarini ishlab chiqish, vizual materiallar, virtual ko'rgazmalar va interaktiv dasturlar orqali keng auditoriyani qamrab olish lozim.

ADABIYOTLAR:

1. Jabborova N.Sh. The role of social media in lighting up the history of Uzbekistan. – Western European Journal of Historical Events and Social Science, 2025, Vol. 3, № 03, pp. 39–50.

2. Jo'rayev M. O'zbek matbuoti tarixi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2012. – 240 b.

3. Mirziyoyev Sh.M. Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.

4. Nazarov Q. Madaniyatshunoslik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 312 b.

5. Распопова С.Л. Историко-культурное наследие и журналистика: опыт Приднестров'я. – Вестник Приднестровского государственного университета, 2012, № 2, с. 55–60.

6. Сорокина Т.Е. Арт-журналистика в современных масс-медиа: событие и дискурсивные практики. – Современная философия, 2021, № 4, с. 34–42.